

Over Jean Eigeman

Naar een leerconcept voor sociale innovatie en de Omgevingswet

In opdracht van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

December 2017

VOORWOORD

De Omgevingswet (die in 2021 in werking treedt) bundelt de wetgeving en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Daarmee is een andere werk- en denkwijze vereist van overheden, burgers en bedrijven. Open, samenhangend, flexibel, uitnodigend en innovatief zijn daarbij de kernwoorden. Jean Eigeman (www.eigeman-id.nl/) voerde in opdracht van het programma DuurzaamDoor een verkenning uit, om vanuit het perspectief van sociale innovatie te komen tot een leerconcept dat complementair is aan bestaande toerustingsprogramma's in het overheidsdomein. Omdat Eigeman prominente roots heeft in het openbaar bestuur en zich tegelijkertijd gedreven inzet voor maatschappelijk initiatief, heeft zijn verkenning veel opgeleverd. Verdiepende inzichten, nieuw netwerk en focus en draagvlak voor het 'activiteitenplan Omgevingswet' van DuurzaamDoor in de komende jaren.

Tarsy Lössbroek
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Programma DuurzaamDoor

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	2
1. INLEIDING	4
BELEIDSKADER	4
UITWERKING	4
SOCIALE INNOVATIE VOOR EEN GROENE ECONOMIE	4
VERKENNING	4
2. WERKWIJZE	5
3. BEVINDINGEN	6
AANBOD	6
BELANG EN NOODZAAK	7
PROCES EN KWALITEIT	7
VAKMANSCHAP IN VERANDERING (A&O FONDS)	8
<i>Over het belang van omkering en de kwaliteit van maatschappelijke initiatief</i>	8
4. LEERCONCEPT IN WORDING	11
VERVOLGSTAPPEN	11
<i>Stap 1</i>	11
<i>Stap 2</i>	11
<i>Stap 3</i>	11
<i>Stap 4</i>	12
BIJLAGE 1 – GEÏNTERVIEWDE PERSONEN	13
BIJLAGE 2 – GERAADPLEEGDE DOCUMENTEN	14

1. INLEIDING

Beleidskader

In het beleidskader voor het kennisprogramma DuurzaamDoor II is apart aandacht voor de koppeling van het programma en de invoeringsondersteuning ten behoeve van de nieuwe Omgevingswet. Dat is logisch aangezien de vernieuwde opzet van het programma, veel raakvlakken heeft met het beleid gericht op de fysieke leefomgeving. Omdat het programma DuurzaamDoor voortbouwt op eerder opgedane kennis en ervaring met regionale netwerken -en vooral met het verbinden van uitlopende soorten van maatschappelijke initiatieven- zijn er met de koppeling meer kansen voor versterking van sociale innovatie van onderop, of beter gezegd, vanuit het hart van de samenleving.

Uitwerking

In het beleidskader is weinig uitwerking over hoe die aandacht vorm moet krijgen. De nota spreekt weliswaar van een 'participatie-tafel' rond Regionale Netwerken, Integrale Gebiedsontwikkeling en Omgevingsvisie/Omgevingswet, die in eerste instantie wordt ingericht als 'community of practice' en die vanuit de vragen en leerbehoeften van deelnemende partijen een werkprogramma zal formuleren, maar, laat verder in het midden met wie en hoe. Dat roept spanning op met het gegeven van het al aanwezig zijn van een groot aanbod aan toerustingsprogramma's. Een eerste scan laat zien dat in de aanpak van de overheden gezamenlijk via het programma Aan de slag met de Omgevingswet (ADSMO) de nodige opleidingsactiviteit geëntameerd wordt. Dit met gebruikmaking van goed ingevoerde instellingen als bijvoorbeeld de VNG Academie en in samenwerking met het A&O fonds voor decentrale overheden. Daarnaast zijn er diverse marktpartijen (Berenschot, Twijnstra&Gudde en BMC) met aanbod voor gemeenten, waterschappen, provincies, omgevingsdiensten voor professionals werkzaam bij en voor overheden. Organisaties als Raadslid.Nu, Wethoudersvereniging en dergelijke richten zich op hun eigen doelgroepen. Kortom aanbod genoeg.

Sociale innovatie voor een groene economie

Toch laat zich de vraag stellen of uit de ervaring van DuurzaamDoor (en eerder *Leren voor Duurzame Ontwikkeling*) toegevoegde waarde geleverd kan worden vanuit de missie van het programma. Een missie met een inhoudelijke component (duurzame ontwikkeling) en een meer procesmatige kant (co-creatie, verbinden, ruimte maken voor maatschappelijk initiatief, kennis over participatie-instrumenten en educatie). Die missie laat zich mooi samenvatten als sociale innovatie voor een groene economie, waarbij nieuw ondernemerschap en activerend burgerschap hand in hand gaan.

Verkenning

Tegen de achtergrond van bovenstaande is door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) een verkenning gevraagd met als doel een beeld te krijgen hoe een werkprogramma, gericht op het koppelen van sociale innovatie en de ondersteuning van de invoering van Omgevingswet, eruit zou kunnen zien. Het staat bij die verkenning niet vast dat er een participatietafel en een specifiek leerprogramma komen. Er zijn mogelijk andere wegen om de toegevoegde waarde van een kennisprogramma als DuurzaamDoor II tot uiting te laten komen.

2. WERKWIJZE

Deze verkenning beoogt een weg voor te bereiden om tot een werkprogramma te komen. De opdracht van RVO.nl is geformuleerd als een opdracht om: 'kwartier te maken.' In de aanpak is dat als volgt beschreven:

'Dit betekent dat sociale innovatie in beeld wordt gebracht als relevante ontwikkeling: sociaal leren, de community als leermodel, participatie en lokaal ondernemerschap, initiatief van inwoners. Dat doen we door een korte verkenning van beleidsdocumenten en lopende leerprogramma's (bijvoorbeeld het programma Aan de slag). Dit moet een aantal aangrijpingspunten ('haakjes') opleveren voor te voeren gesprekken en voor het maken van contouren voor een leerkring. Het doel is ook om overlap te voorkomen. We gaan ook de mogelijkheden na of in elders lopende ondersteuningsprogramma's een soort module DuurzaamDoor sociale innovatie kan worden ingebouwd omdat veel programma's zich op dezelfde doelgroepen richten (overigens niet allemaal).'

In de periode tussen half augustus en half oktober 2017 is een aantal relevante documenten gescreend (zie bijlage 2) en is een serie gesprekken gevoerd. In totaal 20 gesprekken: meestal een-op-eengesprekken, soms in tweetallen en eenmaal in een groepsgesprek (zie bijlage 1 voor een korte weergave met welke mensen gesproken is). De gesprekken en de documentenanalyse hebben een aantal waarnemingen en bevindingen opgeleverd. In korte brainstormen met de opdrachtgever zijn die getoetst en verder verdiept. Dat heeft voeding gegeven aan de analyse en een eerste aanzet voor een leerconcept dat in een voortgaand proces, samen met actoren in het veld, doorontwikkeld kan worden. Dat kan in een serie bijeenkomsten beproefd worden; een aaneenschakeling van "living labs". In de vierde paragraaf is deze aanzet beschreven. We presenteren een analyse op hoofdlijnen, gebaseerd op de bevindingen bij het bestuderen van de documenten en uit de gesprekken.

3. BEVINDINGEN

Aanbod

De verkenning van beleidsdocumenten en ondersteuningsprogramma's op internet levert een rijk aanbod op, gericht op kennis en toerusting van ambtenaren en bestuurders, bij de diverse overheden. Dat aanbod is grofweg in drie stromen in te delen:

1. Informatie over de vernieuwde wet – en regelgeving.
2. Het werken aan de informatievoorziening intern, tussen overheden en tussen overheden en de maatschappelijke omgeving (de digitale schil).
3. De cultuuromslag, enerzijds gericht op veranderingen in de interne werkwijze bij gemeenten, waterschappen en provincies (meer integraal, cross-overs tussen ruimtelijke ordenaars en milieu adviseurs), anderzijds gericht op een noodzakelijk nieuwe werkwijze met maatschappelijke partijen: van individuele burgers tot het georganiseerde bedrijfsleven. Er komt meer ruimte voor maatschappelijk initiatief. In dorpen en steden krijgen actieve burgers ruimte om mee te agenderen in planvorming, maar ook om eigen invulling te geven aan de leefomgeving.

In de verkenning hebben wij ons geconcentreerd op de derde stroom en dan vooral op de aandacht voor het maatschappelijk initiatief. In het algemeen is er sprake van een overvloed aan aanbod. Het programmamanagement ADSMO dat door de vier overheden gezamenlijk wordt gedragen, spreekt in het Projectplan 2016 – 2019 over het volgende: “faciliteren: we bieden ondersteuning bij de implementatie van de Omgevingswet. Denk aan het organiseren van proeftuinen en het ter beschikking stellen van leerervaringen”.

Voor de VNG is in de uitwerking het volgende in het projectplan opgenomen:

“Om de vraag en de behoefte in het veld te inventariseren werkt de VNG via het principe ‘netwerk van-netwerken’. Het doel is om alle relevante doelgroepen via nieuwe en bestaande netwerken met elkaar te verbinden en met hen in contact te staan. Dat contact maakt het mogelijk de vraag op te halen en betrokkenheid te realiseren bij de ontwikkeling van de ondersteuningsvoorzieningen. Ook biedt het de mogelijkheid om kennis, informatie, producten en de ondersteuningsvoorzieningen naar de doelgroepen toe te brengen. Verder maakt het onderling contact mogelijk, zodat kennis en ervaring uitgewisseld kunnen worden.”

Bij de VNG Academie (het leerplatform van en voor gemeenten) biedt men bij de activiteiten gericht op de Omgevingswet onder meer een leerreis aan als werkvorm:

“Het uitgangspunt is leren van en met elkaar. We richten de leerreis in volgens het model 70-20-10. Dit betekent 70% doen, 20% delen, 10% kennis halen. Het model staat garant voor diepgaand leren. U doet nieuwe inzichten op, scherpt vaardigheden aan, past kennis toe en creëert zelf nieuwe oplossingen. We werken vanuit de vragen en actuele dilemma's van deelnemers en brengen waar dat nodig is kennis en ervaringen in van buiten.”

Ook vanuit verenigingen als Raadslid.Nu en de Wethoudersvereniging is aanbod rond de invoering van de Omgevingswet, specifiek voor hun eigen achterban. De Vereniging Stadswerk heeft er bewust voor gekozen om geen apart programma aan te bieden maar maakt in verschillende thema-activiteiten wel verbinding met het invoeringstraject, waarbij integraal werken een belangrijk principe is (voorbeelden: klimaatadaptatie, biodiversiteit en dergelijke). Tenslotte zijn er nog een aantal meer commerciële aanbieders (training -en consultancybureaus) en Platform 31 te noemen.

Die overvloed geldt zeker voor de eerste twee stromen, maar ook voor delen van de derde stroom. Dat aanbod is vooral gericht op ambtenaren, externe adviseurs en in wat mindere mate op bestuurders en gemeenteraden. Een groot aanbod, maar tegelijkertijd is er een gebrek aan overzicht. Het lijkt bovendien sterk vanuit de aanbieders gedacht en er is nog weinig te vinden over het inzicht in de precieze vraag. Uiteraard zijn er grote verschillen tussen aanbieders en een organisatie als VNG Academie die zich met haar aanbod inspant om met gemeenten meer vat op het invoeringsproces te krijgen (leerreis).

In de verkenning is verschillende malen aangegeven dat als het om sociale innovatie gaat, de vraag verder kan worden uitgediept; uit de kring van de omgevingsdiensten: “Sociale innovatie in meer brede zin (breder dan participatie i.e. ondernemerschap etc.) kan impulsen geven. Er lijkt een vergelijking te maken tussen de klassieke ontwikkelingsplanologie en de wijkteamaanpak. In de uitwerking zie je dat de betekenis van maatwerkvoorschriften groter zal worden, dat heeft direct gevolgen voor vergunningverlening en handhaving (meer verfijning in de uitvoering, niet door een hogere regeldichtheid maar flexibiliteit).”

“Het aanbod is fragmentarisch en incidenteel alsmede weinig op participatie gericht. Het heeft ook vaak een technisch karakter (accreditatie van diensten speelt een rol!). Het is nog te weinig op competenties gericht. Hier en daar hoor je weer de vraag naar educatie. Belangrijke vraag is wie nu straks de verantwoordelijkheid heeft voor de processen van actie en interactie met initiatieven.”

Het A&O fonds decentrale overheden is nadrukkelijk op zoek naar wat de nieuwe Omgevingswet voor het vakmanschap van ambtenaren betekent en voor hun competenties. De ervaringen met ‘netwerkend werken’ en andere bronnen van sociale innovatie zijn nog wat onderbelicht maar worden wel gezien als relevant. Samen op zoek gaan, is zeker een optie. “Samen met ADSMO focust het fonds op nieuw vakmanschap en nieuwe competenties van ambtenaren bij de decentrale overheden. Belangrijk zijn hierbij veranderprofielen aan de hand van de vraag wat je over vijf jaar nodig hebt.”

Belang en noodzaak

In de gesprekken is een beeld ontstaan dat er sterk uiteenlopende opvattingen leven over belang en noodzaak van het herpositioneren van maatschappelijk initiatief. Er zijn betrokkenen die ervan uitgaan dat participatie een ander woord is voor inspraak en er niet veel verandert op dat punt. Aan de andere kant van het spectrum zitten betrokkenen die ervanuit gaan dat gemeenten (overheden) vooral initiatiefnemers moeten faciliteren: de bal ligt bij de samenleving. Er tussenin zitten vele varianten. Het besef omtrent de cultuurslag is aanwezig, maar vooralsnog intern gericht; verbetering integraal optreden door interne samenwerking te verbeteren. Het is goed dat er ook intensief aandacht besteed wordt aan de politiek bestuurlijke spelers. Dat wil zeggen dat apart aandacht geven aan de rol van gemeenteraden en colleges van B&W noodzaak is. Dat geldt zeker voor de derde stroom. Voor met name de gemeenteraden betekent de vernieuwde maatschappelijke constellatie een majeure accentverschuiving in de agenderende rol. Die rol gaat men delen, zij het dat in formele zin Raden een beslissende stem houden. Dat vergt een nieuwe balans. In de ondersteuningsprogramma’s blijft dit punt onderbelicht.

Proces en kwaliteit

De breedte van het transitieproces rond de invoering van de Omgevingswet is een kans en een bedreiging tegelijkertijd. Een kans om meer cross-overs te maken, ook naar het sociale domein. Er ontstaan nieuwe vormen van ondernemerschap en nieuwe werksoorten duiken op. Ook kan plannemakerij met inwoners in een initiërende rol de sociale cohesie bevorderen. De bedreiging is dat je niet alles kunt oppakken in de beperkte tijd, je moet keuzes maken, prioriteiten stellen: wanneer is wat een belangrijk thema, volgordelijkheid idem. Daarnaast kan het de sociale cohesie bedreigen: groepen inwoners kunnen tegenover elkaar komen staan en ook is het zaak oog te houden voor groepen die moeilijker aan het woord komen. Inclusie en exclusie komen dichtbij elkaar liggen als het gaat om een eerlijke verdeling van ruimte en ruimtelijke kwaliteit.

Een belangrijke les uit de omvangrijke transitie van het sociaal domein, die nog altijd gaande is, is: pas op dat verandering geen systeemvariant wordt. Dat wil zeggen dat een prachtige metafoer zoals die van de ‘keukentafel’ zomaar onderdeel van de systeembenadering kan worden. Het verwordt dan van vernieuwende werkwijze tot een normaal instrument. Het gaat er echter nog steeds om dat aan die tafel cliënten anders benaderd worden. Het gevaar van vroegtijdige institutionalisering bedreigt elke diepgaande verandering en bij de Omgevingswet is dat niet anders.

Let daarom op de verschillen in posities van burgers, initiatiefnemers en ondernemers. Kijk wat er aan de voorkant van de gemeentelijke processen verandert. En bedenk ook wat dit aan de achterkant

betekent. Commitment in de initiatiefase, de ontwikkeling van agenderend vermogen van lokale groepen, ondernemers, buurtschappen etc. heeft consequenties aan de achterkant. De kans dat de ene groep burgers tegenover de andere groep burgers komt te staan is niet denkbeeldig. Dat heeft ook betekenis voor het acteren van de betrokken overheid, zowel voor de ambtelijke organisatie als voor de politiek bestuurlijke actoren. De burgemeester heeft hierin een bijzondere verantwoordelijkheid in zijn uiteenlopende rollen. Een gesprekspartner vanuit de kennispartners zegt hierover: “De wet die er nu ligt zorgt voor een intellectuele omkering. De “hindermacht” manifesteert zich aan de voorkant en wordt ingebed als ‘meedenken’. Let op dat zich aan de achterkant een ander soort hindermacht manifesteert, gevaar van juridificering en gevaar dat groepen burgers (initiatiefnemers en contestanten) tegenover elkaar komen te staan.”

Vakmanschap in verandering (A&O fonds)

Het vakmanschap bij de overheden verandert fundamenteel. Dat geldt op alle niveaus. Voor gemeenten geldt in het bijzonder dat de derde stroom, waarin directer contact met belanghebbenden is, van wezenlijke invloed is op de ambtelijke en politieke profielen in taken, rollen en functies. Daar spelen drie belangrijke aspecten bij:

- Meer bestuurlijke afwegingsruimte. Gemeenten moeten actief, samen met ketenpartners, inwoners, bedrijven en belangenorganisaties, de mogelijkheden benutten om eigen lokale beleidskeuzes te maken.
- Een gemeente moet aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals lucht, water, bodem, energie en gebouwde constructies, integraal en gebiedsgericht kunnen afwegen. Zowel integraliteit in regels en instrumenten, als in denken.
- Gemeenten ontwikkelen zich tot een netwerkorganisatie, waarbij er vooraf meer overleg en participatie met de omgeving is. Uitvoerende taken worden meer op afstand belegd.

Er zijn in samenwerking met het A&O fonds veranderprofielen ontwikkeld door het overall programma management ADSMO. Het is goed om na te gaan of daar elementen aan toe te voegen zijn, gebaseerd op de RVO.nl-ervaringen en de praktijken met regionale netwerken, met nieuwe vormen van samenwerking en soortgelijke.

In een eerste screening van de profielen valt op dat de aandacht voor participatie nog sterk instrumenteel (lineair) is. Het positioneringsvraagstuk van onderop is nog niet echt terug te vinden. Het belang is gedefinieerd vanuit de agenda van overheden. De **omkering** als onderdeel van een **nieuw soort wederkerigheid** voor de invulling van het publiek domein (de leefomgeving) is (nog) niet terug te vinden. Dat komt ook terug in de interviews met de verschillende betrokkenen.

Over het belang van omkering en de kwaliteit van maatschappelijke initiatief

Een gesprekspartner op centraal niveau zegt daarover: “Het is belangrijk om experimenteeruimte te creëren, dat vraagt vertrouwen en dat vergt het investeren in een gemeenschappelijke standaard: wat draagt bij aan het vergroten van de kennis over het land van de nieuwe Omgevingswet? Hoe ga je om met het budget, binnen het hogere doel, gelet op EU-regels?”

Een belangrijke vraag, die in de verkenningsronde is ontstaan, betreft deze: “Wie heeft er oog voor de kwaliteit van de inbreng van de omgeving, wie maakt zich druk om de ‘professionalisering’ van het maatschappelijk initiatief?”

In de zoektocht is helder geworden dat er op dit punt nog weinig activiteit is. In het gesprek met een lopend (oud) initiatief is gewag gemaakt van enige aandacht van milieufederaties voor een goede informatievoorziening richting betrokken burgers. Vaak gaat het om aangesloten groeperingen (groene organisaties bijvoorbeeld). Op de meer ongedifferentieerde vraag van burgers en inwoners die zal ontstaan, is nog weinig zicht. Laat staan dat er al activiteit ontplooid wordt om daar invulling te geven, aan de ondersteuning en toerusting, lokaal of regionaal. Een gesprekspartner vanuit het decentrale niveau zegt: “Wil de verandering een succes worden dan moet dat vanuit het besef dat een ‘professionalisering van functionele rollen nodig is’, ook van initiatiefnemers. Relevant is dat er veel verschillende soorten initiatieven komen. Duurzaam betekent ook dat de lopende ontwikkeling

geborgd moet kunnen worden. Voor het bestuurlijk kader geldt dat er afwegingsruimte moet blijven en dat normafwijking mogelijk blijft (of juist niet maar dat is een lokaal politieke beslissing).”

DuurzaamDoor is een kennisprogramma voor sociale innovatie dat de ontwikkeling naar een groene, duurzame economie wil versnellen en doorbraken helpt realiseren. Het programma organiseert samenhang tussen landelijke, regionale en lokale initiatieven via ‘sociaal instrumentarium’ en het leren van elkaars ervaringen. Centraal hierbij staan de maatschappelijke thema’s als energietransitie, klimaatadaptatie (water), biodiversiteit en circulaire economie. Via netwerken en coalities werken overheden, ondernemers, onderwijs, onderzoek en (burger)organisaties met elkaar samen aan innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken, waar in eerste instantie geen business case voor is. Focus ligt hierbij op processen waar een grote impact door sociale innovatie te verwachten valt, zoals nu met de invoering van de Omgevingswet, waar een invloed van uitgaat die veel verder reikt. Een gesprekspartner vanuit het decentrale niveau licht toe: “Participatie en sociale innovatie krijgen een nieuwe dimensie in de totstandkoming van toekomstig omgevingsbeleid. Denk aan: inbreng genereren, agendavoering transparanter, nieuwe vormen van sociaal ondernemerschap gebruiken en faciliteren, meervoudigheid van de beleidsprocessen erkennen, open tegemoet treden en er rekening mee houden in de aanpak”.

Dat vergt nieuwe kaders:

- Kaders die bevorderen dat collectieve intelligentie goed gedijt.
- Een onderstroom (van enkele duizenden bottom-up voorbeelden) wordt mainstream (ruimte en steun voor minstens 20.000 initiatieven/ondernemingen).
- Van wederkerigheid naar omkering.
- Regels die gericht zijn op het groter maken dan wat wenselijk is.

Een gesprekspartner lokaal twijfelt over de continuïteit van de beweging om meer open te staan voor maatschappelijk initiatief, verwijst naar het onderzoek van PBL over de vermaatschappelijking van het natuurbeleid. “We stoten niet door ... we gaan niet op de schouders staan van de mensen die voortrekkers waren”.

Tot slot: er zijn risico’s verbonden aan de intenties van de nieuwe Omgevingswet als maatschappelijk initiatief niet weet wat de spelregels zijn, op het veranderde speelbord, waardoor kansen blijven liggen. We missen dan wellicht een deel van de essentie van de Omgevingswet, namelijk meer ruimte maken voor geluid uit de samenleving. Maatschappelijk initiatief wordt voorbij gespeeld door professionele partijen zoals projectontwikkelaars en andere maatschappelijke partners die gepokt en gemazzeld zijn in het spel. De omkering maakt het inspelen op het nieuwe speelveld relevant.

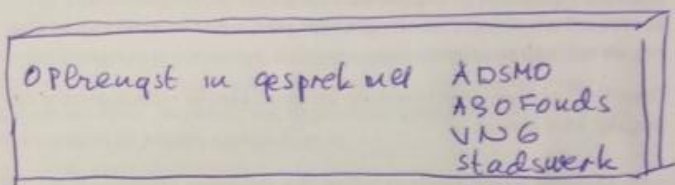

Wie
Wat
Wanneer
Hoe
Waarom

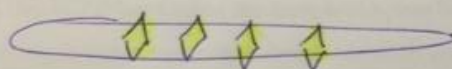
A Essay Jean
"Het woord aan de omgeving"

B Actieprogramma

stap 3

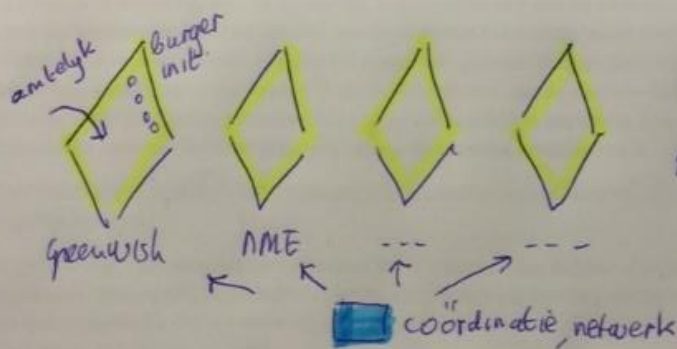

stap 2

leersessie met MI uit stap 1

stap 1

* 4 sessies;
* onderwerpen passen bij PT's

MO-opdracht aan 4 Maatsch met

kennis

hoe acteert MI in 3-5 thema's taq intenties v/d
Omgevingswet. we rusten apacht. te niet hoe zit
het met omgeving?
enaren

OMKERING in beeld, eerste schets

4. LEERCONCEPT IN WORDING

Vervolgstappen

Binnen DuurzaamDoor is juist op het terrein van samenwerken met de samenleving veel ervaring opgedaan. We moeten op de schouders gaan staan van deze ervaringen. Een aanbod op het terrein van positioneren en toerusten van maatschappelijk initiatief past bij DuurzaamDoor II. De focus ligt op het voorbereiden van maatschappelijk initiatief. Dat is belangrijk om te schakelen met partijen als gemeenten, waterschappen etc., want zij zullen deze facilitering voor een deel op zich nemen. Maar het is ook relevant voor andere facilitators bij de Milieufederaties, Centra voor Natuur en Milieueducatie (NME) en andere professionele werkverbanden.

Er zijn na deze verkenning een aantal stappen te zetten, deels gelijklopend, deels verspreid over een langere tijd.

Stap 1

We werken toe naar een “clinic”, een gezamenlijke leeractiviteit, in kleiner verband, waar naast theorie vooral praktische toepassing op het programma staat. Een soort living lab waar de bevindingen uit de verkenning getoetst worden.

We brengen daarin de potentiële vragen vanuit het maatschappelijk initiatief in kaart om tot verdieping te komen. Te denken valt aan vragen als:

- Hoe reageren instituties op dit initiatief binnen het huidige bestel?
- Hoe kunnen ze reageren na invoering van de Omgevingswet?
- Wat betekent dit voor initiatiefnemers, wat moeten zij weten/anders doen/anders communiceren, etc.?

We kunnen daarbij naast het resultaat van de verkenning, onder meer gebruik maken van ‘Ruimte voor initiatief’, een document dat eerder door Kracht in Nederland, Greenwish en GDO is gemaakt en aangeboden aan het programmamanagement van RVO (april 2017). Voor de clinic nodigen we vier tot acht maatschappelijke initiatieven¹ uit, met een duidelijke ruimtelijke component. Voor deze clinic worden een aantal sparringpartners² uitgenodigd om mee te denken over de mogelijke vertaling naar toerusting en opleiding, zowel voor maatschappelijk initiatief als voor andere stakeholders zoals, gemeenten, waterschappen etc., maar ook relevante NGO's. Hierbij is met name ook het A&O fonds een belangrijke gesprekspartner omdat het fonds met haar activiteiten op zoek is naar competentieontwikkeling, zowel op inhoud als op proces. Voor de vormgeving van de clinic, op dit aspect, is betrokkenheid essentieel.

Stap 2

Het resultaat van de verkenning delen we met een aantal high level experts³, mogelijk kunnen we hen een rol geven in de clinic. Hun reacties gebruiken we om de programmering 2018 (2019) verder te verrijken. In feite gaat het om een vorm van validatie. Indien mogelijk worden koppelingen gemaakt naar de participatietafel Regionale netwerken.

Stap 3

Vier van de initiatieven uit stap twee, worden uitgenodigd om in 2018 een programma uit te voeren, met elk twee regionale kennissessies, waarin een initiatief de uitnodigende partij is. Tenminste twee

¹ Mogelijke initiatieven: Zwolse stadsakkers, Kampen: Bolwerk Buitenlust in, Regionale Transitie Academie Limburg, Energie Coöperatie Bommelerwaard, Boekel, Zoetermeers' stadsboerderij, BEL en partners (Bewonersvereniging Lanxmeer + Terra Bella, Thermo Bello, Stadsboerderij 'Caetschage'), Erfdelen

² Mogelijke sparringpartners “clinic”: Generatiestormen, Stephanie Akkaoui, Anna van Strien, Han Borgers (AT), Matthijs Nijboer, Ira von Harras, Selcuk Akinci (Milieufederaties Zeeland, Noord Brabant), A&O fonds, Marthe Kappe, Peter van Rooijen, Joost Spithoven (Alertief)

³ Mogelijke gesprekspartners: Arjen Nijenhuis (ADSMO), Irinie Salverda (WUR), Co Verdaas (Over Morgen), een VNG bestuurder (b.v. een commissielid Ruimte), een IPO bestuurder (een portefeuillehouder uit het bestuur), hetzelfde geldt voor de watersector.

regionale tafels hebben een NME-centrum aan tafel, hetzij als partner, hetzij als faciliterende organisatie.

Het doel is helder te krijgen wat initiatieven nodig hebben, in het perspectief van de nieuwe Omgevingswet. Nodig hebben om een volwaardige inbreng te kunnen leveren en ook om daarin meer agenderend te zijn dan nu mogelijk is. Het gaat om kennis, competenties, procesmiddelen (waaronder geld) en dergelijke. Doel is ook om vanuit het gezichtspunt van maatschappelijk initiatief, bij te dragen aan leerconcepten in het transformatieproces. Dat wil zeggen dat het resultaat van de bijeenkomsten vertaald moet kunnen worden in termen van competentieontwikkeling en toerusting voor gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk.

Tenslotte is een resultaat dat er een beeld ontstaat wat er nodig is aan maatschappelijke toerusting. Wat hebben initiatieven zelf nodig om zich te kunnen manifesteren in de vormgeving van beleid voor ruimte, kwaliteit van de leefomgeving?

De geselecteerde initiatieven moeten aan de volgende criteria voldoen:

- er moet een duidelijke ruimtelijke component in het initiatief aanwezig zijn;
- het initiatief moet bijdragen aan verduurzaming (ruimtegebruik, biodiversiteit, verbetering van klimaatadaptatie);
- het initiatief moet enige daadkracht getoond hebben;
- het moet een heldere vraag formuleren;
- er is een koppeling te maken met de vijf thematafels van DuurzaamDoor (klimaatadaptatie en water, circulaire economie, biodiversiteit en natuur, energie-transitie en voedsel);
- In algemene zin geldt dat er een vorm van regionale spreiding moet zijn en dat de opbrengsten variatie opleveren.

De twee initiatieven werken als volgt:

In de eerste sessie staat het eigen denken van het initiatief centraal, in de tweede sessie gaat het vooral om wat dat voor de andere actoren betekent zoals bijvoorbeeld voor de gemeente of het waterschap. Twee andere initiatieven organiseren elk twee sessies met verschillende gesprekspartners en ook met andere, verwante initiatieven. De resultaten van de 4x2 sessie worden in een gezamenlijke leerbijeenkomst samengebracht, eind 2018. Voor de bredere buitenwacht is er een verzameling vlogs (filmpjes) waarin strategisch perspectief en de praktische uitwerking worden gebundeld.

Stap 4

Oogsten in 2018 op twee fronten:

- a) Maatschappelijk Initiatief in beeld, een overzicht van de resultaten van stap 3. De acht sessies worden zo ingericht dat concreet resultaat, in termen van leeropbrengst, mogelijk is. In beeld en taal wordt in een verslag voorzien dat weer bruikbaar is als input voor een vervolg bij andere activiteiten. Het resultaat moet overdraagbaar zijn. Het levert lessen op voor een nieuwe praktijk en het is tevens een bijdrage in methodiekontwikkeling voor sociale innovatie en participatie. In de voorbereiding met de ondersteuners c.q. facilitators wordt dit meegenomen.
- b) Wat kunnen we leveren aan ADSMO, VNG etc.? De acht sessies en het overzicht onder stap 4a. leveren gesystematiseerde ervaringen voor de aanpak in het ondersteuningsprogramma gericht op de overheden. Actieve terugkoppeling is te voorzien naar ADSMO, A&O Fonds, VNG Academie en andere stakeholders die belang hebben bij de ontwikkeling in het opleidings- en toerustingsaanbod, gerelateerd aan sociale innovatie, zoals in dit rapport beschreven.

De resultaten worden (opnieuw) gevalideerd in samenspraak met de VNG, Interprovinciaal Overleg, Unie van Waterschappen en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

BIJLAGE 1 – GEÏNTERVIEWDE PERSONEN

Rijksniveau

Bodegraven, J. van, senior beleidsmedewerker directie Natuur & Biodiversiteit, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Hoogland, G.J., Versnellingsteam Omgevingswet, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Keus, A., Versnellingsteam Omgevingswet, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Merkx, F., Directie Participatie Infrastructuur & Milieu

Wolf, F., Directie Participatie Infrastructuur & Milieu

Decentraal niveau

Loeffen, M., directeur, Stadswerk Nederland

Zuylen, J. van, programmamanager Democratic Challenge, Vereniging Nederlandse Gemeenten - Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Brunschot, A. van, coördinator Anders werken, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (onderdeel van het programma Omgevingswet)

Lammers, K., programmamanager Omgevingswet, Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Stigter, E., directeur Fysiek domein, Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Omgevingsdiensten

Bonthuis, W., hoofd communicatie Omgevingsdienst, Utrecht (tot 1 juli 2017)

Borgers, S., directeur Omgevingsdienst, Noord-Nederland (tot 15 september 2017)

Bouwens, A., directeur Omgevingsdienst, Kop van Noord-Holland (tot 1 april 2017)

Opleidingen, onderzoek, facilitators, procesbegeleiders e.d.

Voets, M., hoofd, VNG Academie (onderdeel Congres en Studiecentrum)

Graaf, L. de, lector, Hogeschool Utrecht Veranderingsprocessen in het publiek domein (m.i.v. 10 november 2017 burgmeester van Lopik)

Sleeking, K., directeur, A&O Fonds

Pleijter, M., sr. onderzoeker, Wageningen University & Research

König, M., Holland Branding Group,

Lucassen, R., Burosa

Maatschappelijk Initiatief

Noortwijk, R. van, Greenwish,

Wentink, J., voorzitter, Vereniging Het Blauwe Hart,

Dorpsraad Amerongen (milieugroep gemeente Utrechtse Heuvelrug, aangesloten bij Utrechtse Milieufederatie, belangenbehartiging, Natuur & Milieueducatie (NME), natuuronderhoud e.d.)

Nijboer, M., directeur Natuur & Milieu Overijssel

BIJLAGE 2 – GERAADPLEEGDE DOCUMENTEN

- Boot, I. en Strien, A. Van, (2017), *Biodivers Brabant, reisgids voor de beleidsmaker*, BrabantKennis
- Graaf, L. De, *Van top tot teen in verbinding*, Openbare Les Hogeschool Utrecht, lectoraat *Organiseren van verandering in het publieke domein*
- Rooy, P. Van, (2016), *Overheidsparticipatie, Gebiedsontwikkeling en Omgevingswet*, Coöperatie Nederland Boven Water
- Rooy, P. Van, (2017), *Spiegelpunten voor overheidsparticipatie*, Democratic Challenge Omgevingswet
- Schot, J. Van der, (2016) *Besturen met burgerkracht, samenspel in de energieke samenleving*, DuurzaamDoor, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
- Aan de slag met de Omgevingswet, Jaarplan 2017*
- Analyse participatiebehoefte IJsselmeergebied*, Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu
- Beleidskader DuurzaamDoor 2017 – 2020*, Ministerie van Economische Zaken
- Digitaal Leerplein Omgevingswet, 2017*, Berenschot
- Factsheet Leerreis en flyer leerplein*, VNG Academie
- Gespreksstarter verander-profielen*, Aan de slag met de Omgevingswet
- Implementatie Omgevingswet, aanknopingspunten voor een handelingsperspectief, 2016*, Berenschot
- Inspiratiegids Participatie*, Aan de slag met de Omgevingswet
- Kracht in Nederland*, MAEX
- Omgevingswet, een nieuwe start?*, 2017, Stadswerk Nederland
- Pionieren 3, De impact van innovatieve maatschappelijke initiatieven op een natuur-inclusieve samenleving*, (2017), Wageningen University & Research
- Programmaplan Aan de slag met de Omgevingswet*, programmaplan 2016 – 2019
- Sturing op DSO en de verander-opgave rijk*, 2017, Ministerie van Infrastructuur & Milieu
- Voortgangsonderzoek invoering Omgevingswet (2e ronde)*, ICTU

